

۱۷۷۹۹

مجله	گویا اندیشه
تاریخ نشر	پسروا سرفند ۱۳۶۸
شماره	۲۸
شماره مسلسل	
محل نشر	متم
زبان	فارسی
نویسنده	حاج خردن احمد
تعداد صفحات	۱۱ صفحه
موضوع	ترجمه قرآن به زبانهای اروپایی
سرفصلها	۱- حوازی یا عدم جواز ترجمه قرآن ۲- انگیزه هدف ترجمه ها و نخستین ۳- نخستین ترجمه ها قرآنی بزبانهای اروپایی ۴- جدول ترجمه ها قرآنی
کیفیت	
ملاحظات	

کتابخانه
۱۳۶۸

کتابخانه

ترجمه قرآن به زبانهای اروپایی

سیدهادی خسروشاهی

تاریخ آغاز ترجمه قرآن

به شهادت تاریخ، ترجمه بخشهایی از قرآن مجید به زبانهای مختلف غیر عربی - از زمان خود پیامبر اکرم (ص) معمول گردید و طلیعه آن هنگامی آغاز شد که بعضی از ایرانیان از «سلمان فارسی» در خواست نمودند که نخستین سوره قرآن - سوره فاتحه - را به زبان فارسی ترجمه کنند و پیامبر اکرم (ص) نیز با این امر موافقت فرمود. (۱)

البته یکی از پژوهشگران غربی به نام: دکتر ج. پیرسن، مدعی است که «ترجمه‌های فارسی از قرآن، در زمان خلفای راشدین به دست سلمان فارسی انجام گرفت. و نیز گفته‌اند که قرآن کریم در سال ۱۲۷ هـ به زبان پهلوی، و در سال ۲۷۰ به زبان سندی، ترجمه شده است، ولی هیچ‌یک از اینها باقی نمانده است» (۲) و مدارکی نیز برای اثبات ادعای خود ارائه می‌کند.

این امر، در واقع نشان می‌دهد که ترجمه قرآن مجید، از همان نخستین روزها آغاز شده است، ولی ترجمه در آن دوران، با توجه به شرایط و امکانات محدود، مانند عصر ما نمی‌توانست گسترش داشته باشد، همانطور که حفظ و نگهداری و تکثیر آنها نیز با مشکلاتی روبرو بوده است.

اصولاً با توجه به جهانی بودن رسالت پیامبر اسلام، انتقال پیام به ملت‌های دیگر، ضروری می‌ساخت که یاران پیامبر، با زبانهای متداول عصر خود آشنایی داشته باشند و آیات یا بخشهایی از قرآن مجید را ترجمه و به ملل غیر عرب ابلاغ کنند. بی‌شک در غیر این صورت، به علت مقدور نبودن آموزش زبان عربی در سطح وسیع، امکان تفهیم و تبیین پیام قرآن بطور طبیعی از بین می‌رفت.

در همین رابطه است که می‌بینیم - به شهادت تاریخ - نامه‌های پیامبر اکرم (ص) به زمامداران کشورهای دیگر از جمله «نجاشی» پادشاه حبشه و «مقوقس» حاکم مصر و «هرقل» امپراطور روم و «کسری» شاه ایران و... چون متن عربی داشت و بعضی از آنها شامل آیاتی از قرآن مجید هم بود، توسط فرستادگان و سفیران پیامبر (ص) به زبانهای آن بلاد، ترجمه می‌شده است. (۳)

البته در مواردی هم ذکر شده است که طرف پیام مانند امپراطور روم و یا اسقف اعظم آن دیار - از مترجمین خود، برای فهمیدن محتوای نامه و درک حقیقت پیام، استفاده می‌کرده‌اند. (۴)

بطور کلی سفیران و فرستادگان پیامبر اکرم (ص) با زبانهای عصر خود، از جمله: عبری، سریانی، فارسی و... آشنا بودند. (۵) و بطور

داشتند... ولی این اختلاف نظرها، مانع از ترجمه قرآن مجید به زبانهای دیگر در قرون اولیه نشد و «قدیمی‌ترین اثر فارسی، ترجمه تفسیری است منسوب به طبری که به فرمان منصور بن نوح سامانی، پس از استفتاء از علماء در باره مشروعیت ترجمه قرآن مجید به فارسی»^(۹) این‌کار توسط علمای بلاد! انجام گرفت.

...در قرن اخیر، بظاهر در مسأله صحت ترجمه قرآن مجید به زبانهای دیگر، میان علمای بزرگ مذاهب اسلامی اختلافی خاص و قابل توجه دیده نمی‌شود^(۱۰) اما فتوای جواز قرائت نماز به زبانهای دیگر، که از طرف شیخ‌الازهر، «شیخ محمد مصطفی المراغی» صادر شد، با مخالفت قاطع علمای دیگر روبرو گردید.^(۱۱)

و در مقابل، بعضی از سلاطین عثمانی هم هر نوع ترجمه‌ای از قرآن مجید را «ممنوع» اعلام نمودند^(۱۲) ولی با سقوط خلافت عثمانی و آمدن

طبیعی هم قابل تصور نیست که با توجه به کثرت نامم‌های رسول اکرم (ص) * به رهبران و بزرگان کشورهای مختلف، فرستادگان پیامبر، با زبانهای متداول آشنایی نداشته باشند، بویژه که در روایاتی نقل شده که پیامبر (ص) اصحاب خود را به آموختن زبانهای ملل دیگر تشویق می‌کرد مثلاً به «زیدبن ثابت» دستور داد که زبان عبری و سریانی را یاد بگیرد و او هم به سرعت این دو زبان را فرا گرفت.^(۱۳)

در واقع به علت ضرورت دعوت ملل دیگر و یا نیاز مردمی که به اسلام می‌گرویدند ولی زبان عربی را نمی‌دانستند، نخست یاران پیامبر و سپس دیگر مسلمانان صدر اسلام، مجبور به ترجمه قرآن مجید و یا بخشها و سوره‌هایی از آن به زبانهای معروف آن زمان بودند و به علت همین نیاز بود که بعضی از بزرگان فقه اهل سنت مانند ابوحنیفه فتوا دادند که بجای متن عربی سوره حمد، ترجمه آن در نماز خوانده شود^(۱۴) اما این فتوا مورد تأیید دیگران قرار نگرفت، تا آنجا که خود «ابوحنیفه» هم بعد مجبور شد که از رأی خود عدول کند.

سیوطی در این زمینه می‌نویسد: «... بطور مطلق، خواندن قرآن به غیر عربی جایز نیست، حال می‌خواهد کسی عربی را نیکو بداند یا نداند و چه در نماز باشد و چه در خارجه از نماز، از ابوحنیفه نقل کرده‌اند که او بطور مطلق این امر را جایز دانسته است، لیکن در شرح «بزدوی» آمده است که ابوحنیفه از فتوای اول خود برگشت، و خواندن قرآن را به غیر عربی جایز ندانست...»^(۱۵)

جواز یا عدم جواز ترجمه قرآن

در قرون نخستین بحث در باره جواز یا عدم جواز ترجمه قرآن بین فقها و اهل حدیث ادامه یافت و هر کدام طبق تشخیص، نظری ابراز

* تعداد نامم‌های پیامبر اکرم (ص) به شاهان و بزرگان اقوام و ملل بالغ بر ۳۱۶ نامه معرفی شده که متن اغلب این نامم‌ها با شرح لازم و ذکر مصادر، نقل شده است.

(۱۰) شاید آخرین شخصیت علمی معروف که ترجمه قرآن را بطور کلی حرام می‌داند، شیخ عبداللطیف السبکی عضو مجلس اعلی شئون اسلامی مصر باشد که در کتاب خود ترجمه قرآن را غیرممکن و در نتیجه اقدام به آن را «حرام» می‌داند، (زک «فی ریاض القرآن» تألیف وی چاپ قاهره ۱۹۶۳ م ص ۱۱۸-۱۲۸)

(۱۱) سلطان عبدالحمید دوم، ترجمه قرآن را به زبان ترکی مطلقاً ممنوع کرده بود، ولی پس از اعلام قانون اساسی ترکیه در سال ۱۹۰۸، بعضی از نویسندگان ترک ترجمه آن را آغاز کردند و اولین ترجمه، از «ابراهیم حلمی» است. (دائرة المعارف قرآن کریم گردآوری از شیخ حسن سعید، ج ۱، ص ۲۸، مقاله: محمد یوسف آریکسون و دکتر محمد علی نجفی (از سوی) چاپ تهران، ۱۴۰۶).

«مصطفی کمال» - آتاتورک - حتی «اذان» هم در مرکز خلافت عثمانی، به ترکی گفته می‌شد که به تدریج و به علت مخالفت علمای اسلامی و عدم استقبال مردم مسلمان ترکیه، این امر منسوخ شد. تذکار این نکته ضروری است که در بین فقه‌های شیعه هرگز به جواز قرائت سوره یا آیه‌ای در نماز، به زبان غیر عربی فتوایی صادر نشده است، و در مقابل، شاید هیچ فقیهی در شیعه به «حرمت ترجمه قرآن» به زبانهای دیگر فتوانداده است.

انگیزه و هدف ترجمه‌های نخستین

علی‌رغم آغاز ترجمه قرآن مجید به زبانهای آسیایی، آفریقایی - بطور کامل یا منتخب - در قرون نخستین اسلام، ترجمه قرآن به زبانهای اروپایی، با وجود تماس نزدیک و روابط تجاری یا سیاسی ملل اروپایی با اعراب، پیوسته ارتسباط مستقیم آنها در اسپانیا، سیسیل، رم، آثار نخستین ترجمه‌ها به قرن هشتم میلادی برمی‌گردد که اغلب آنها هم برای توزیع و نشر نبود.

در واقع مترجمین آنها نمی‌خواستند - و یا نمی‌توانستند - با این اقدام خود، در نشر معارف قرآنی، در میان ملل اروپایی سهمی باشند، بلکه بطور کلی این ترجمه‌ها به دستور و نظارت مستقیم پاپها و کشیشها، و عمدتاً برای مقابله و مبارزه با قرآن و اندیشه توحیدی به عمل آمد.

تا آنجا که بعضی از نخستین ترجمه‌های لاتین - زبان علمی و رسمی متداول در آن زمان - مانند ترجمه کشیش ایتالیایی لودوویکو ماراچی Lodovico Marraccio همراه با «ردیه» محتوای آن، انجام پذیرفت.

و این کیه تیزی و غرض‌ورزی پدران روحانی! همچنان ادامه یافت، تا آنجا که حتی بعضی از ترجمه‌های چاپ شده بعدی را علاوه بر

ضمیمه داشتن «ردیه» برای آنکه از اهمیت قرآن مجید بکاهند و آن را کتابی غیر الهی قلمداد کنند، با نامهای گوناگون و جعلی مانند: «قرآن محمد»، «قرآن ترکها» و سرانجام «قرآن پیامبر ترکها» منتشر ساختند.

مرحوم شیخ ابوعبدالله زنجبانی، محقق معروف شیعی در کتاب «تاریخ القرآن» خود در رابطه با ترجمه‌های قرآن به «زبانهای غربی»، می‌نویسد: «پس از آنکه لغت‌نامه‌ها و فرهنگ‌نامه‌ها تهیه و منتشر گردید، ترجمه قرآن مجید نیز آغاز شد و شاید نخستین ترجمه قرآن به زبان لاتین بود که در سال ۱۱۴۳ «روبرت کنت» با همکاری یک روحانی مسیحی اندلسی و یک دانشمند عرب، آن را انجام داد.

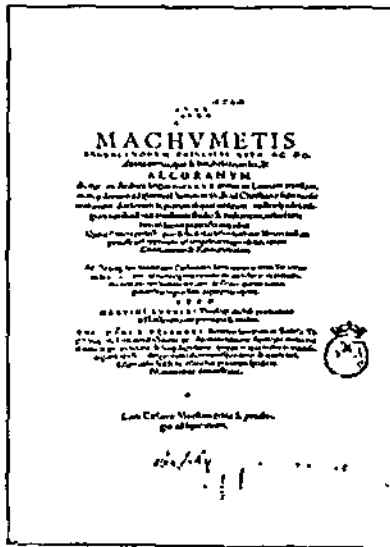
در واقع قرآن از راه اندلس وارد اروپا شد و هدف از این ترجمه، عرضه آن به پدران روحانی برای رد آن بود. البته می‌بینیم که قرآن بعدها (۱۵۰۹) به زبان لاتین چاپ شد، ولی هیچ‌کس حق نداشت که نسخه‌ای از آن را داشته باشد و یا آن را مطالعه کند، چرا که این چاپ فاقد رد لازم Vefu tatiun بود. در سال ۱۵۹۴ ترجمه هنکلمان و سپس ترجمه مراچی Marracci در سال ۱۵۹۸ همراه با ردیه منتشر گردید، که نسخه‌ای از آن در کتابخانه مبشرین امریکایی در بیروت موجود بود.» (۱۱)

پس در سال ۱۱۴۳ م. نخستین ترجمه قرآن مجید به زبان لاتینی بوسیله رابرت کتونی Roboert of Ketton دانشمند انگلیسی - از مردم کتن Ketton - انجام شد، این امر، به دستور و هزینه یک کشیش عالی‌رتبه فرانسوی به نام پطرس جلیل: Peter the Venerable مسئول دیپلوماتی Clouny - شهری در مشرق فرانسه - عملی شد.

برهان نمی‌پذیرند!»!

بدین ترتیب روشن می‌شود که نشر ترجمه قرآن به زبان لاتینی و آلمانی به توصیه یا همکاری لوتر هم برای درک حقیقت و شناخت اسلام و قرآن نبوده، بلکه برای «رد» آن و آماده ساختن مسیحیان، از لحاظ ذهنی و فکری، برای جنگ با مسلمانان بوده است.

در سال ۱۵۴۲ م دو فرد آلمانی و سوییسی که مجموعه‌ای از کتب و رسائل ترجمه شده از زبان عربی به لاتین را مخفیانه و بدون ردیه! چاپ کرده بودند، گرفتار دادگاه شورای شهر «بازل» شدند.

بوخمان که خود را با یبلیاندر می‌نامید به همکاری «هریست» که به نام اپورونیوس معروف شده، ترجمه روپرت کتونی از قرآن مجید را به زبان لاتین، به این کار دست زده بودند، در حالی که سال ۱۵۳۶ م، ناشر دیگری که ترجمه قرآن مجید به زبان لاتین را در «بازل» چاپ کرده بود در دادگاه بازل محکوم و کتابهای وی «ممنوعه» اعلام شده بود.

متأسفانه همانطور که تاریخ نشان می‌دهد، هدف اصلی این کشیش هم مانند همکاران دیگر او تحقیق و بررسی و شناخت حقیقت مذهب جدید نبود و با توجه به جو حاکم بر اروپا، زیر سایه سیاه و تاریک پدران روحانی قداره‌بند که جنگهای صلیبی را به راه انداخته بودند، دانشمندان و اهل علم در غرب هم نتوانستند به «اسلام‌شناسی» حداقل به مفهوم عام آن که بعدها آغاز شد، بپردازند.

در واقع چون در این دوران، نبردهایی بین مسلمانان و مسیحیان در مغرب و مشرق در جریان بود، امکان هرگونه کار علمی و تحقیقی از همه سلب شده بود، شاید هم به علت تسلط ترکهای عثمانی بر سرزمین «مجارستان» و تیرس سیاستمداران از توسعه سلطه ترکها بر تمامی اروپا، پدران روحانی را وادار کرد که با چاپ و نشر کتابهایی در رد «قرآن» و بر ضد «پیامبر» مسیحیان را برای مبارزه با «دشمن» آماده سازند! حتی «لوتر» مؤسس مذهب پروتستان، کتاب مونترکروچه Montecroce را که به زبان لاتین در رد قرآن نوشته بود، به زبان آلمانی ترجمه کرد. وی در مقدمه آن می‌نویسد: «من این کتاب را قبلاً خوانده بودم، ولی صحت مطالب آن را باور نداشتم تا آنکه ترجمه‌ای از قرآن به دستم رسید و با مطالعه آن - در سال ۱۵۴۲ م - دیدم که آنچه را که مؤلف به اسلام نسبت داده درست است! و بهمین دلیل به ترجمه آن پرداختم.»

البته لوتر در ضمیمه همان کتاب، توضیح می‌دهد: «حل اختلاف میان مسلمانان و مسیحیان از راه گفتگو و فرهنگ، امکان ندارد و چون مسلمانان از تورات و انجیل بیزارند و قلبشان سخت شده امکان مسیحی شدن آنان نیز در میان نیست! آنها فقط قرآن را قبول دارند و دلیل و

پیشرفت مسلمانان ترک تا مجارستان، از نظر حاکمیت سیاسی- مذهبی اروپا یک خطر جدی برای کل اروپا محسوب می‌شد و به همین دلیل و برای جلوگیری از نشر اندیشه مسلمانان، «شورای شهر بازل» نشر قرآن را غیرقانونی اعلام کرده بود.

بهرحال «اپورونیوس» به علت این اقدام غیرقانونی به زندان رفت و لسی وی از محافل روشنفکری و از دربار امپراطور کارلوس پنجم درخواست کمک کرد و اعلام داشت که «هدف ما شناساندن عقاید دشمن بود».

و این بهانه مورد پسند گروهی از جمله «لوتر» گردید و لوتر پس از مطالعه همین ترجمه از قرآن و ردیه‌ای که ضمیمه آن بود، با ترجمه آن به آلمانی همراه مقدمه‌ای دیگر موافقت کرد، و طی نامه‌ای به «شورای شهر بازل» اعلام داشت که نشر این کتاب در میان مسیحیان یک امر واجب و ضروری است.

سرانجام شورای شهر بازل با استناد به نامه لوتر، اپورونیوس را از زندان آزاد کرد و اجازه چاپ و نشر مجموعه مزبور را صادر نمود به شرط آنکه از فروش آن در بازل خودداری کنند!

مجموعه مزبور در ژانویه ۱۵۴۳ به نام Machometiſejuſgue, Successorum Vitae, al Doctina ipſeque Alcoranus, ... Basel 1543

منتشر گردید، ترجمه‌ای که از قرآن مجید در این مجموعه، به زبان لاتین نقل شده است، همان ترجمه چهارصد سال پیش لاتینی بود که به دستور پطرس مقدس تهیه شده بود، و بایلیاندر آن را همراه رسالتی دیگر منتشر ساخت که علی‌رغم کاستی و اعمال غرضها، همواره بعنوان یک منبع مورد استناد درباره اسلام و قرآن در نزد اروپاییان قرار گرفت. (۱۲)

نخستین ترجمه‌های قرآن به زبانهای اروپایی الف- لاتین: همانطور که توضیح داده شد، قدیمی‌ترین و در واقع نخستین ترجمه قرآن به زبانهای اروپایی، همان ترجمه لاتینی بود که در سال ۱۱۴۳ م انجام گرفت.

این ترجمه بوسیله روبرت کتونی، به دستور پطرس مقدس مسئول دیر کلونی بعمل آمد، ولی در اختیار عموم قرار نگرفت، تا آنکه در سال ۱۵۴۳ به سفارش و مقدمه لوتر، چاپ شد. (۱۳) نسخه‌ای از این ترجمه، به خط خود مترجم در کتابخانه قورخانه Bibliothegue de L'arsenal در پاریس، موجود است. (۱۴)

با بررسی این ترجمه و تطبیق آن با متن عربی، روشن می‌شود که تفاوت‌های زیادی بین آن دو وجود دارد و در واقع تلخیصی از آیات قرآنی به زبان لاتین است که پدران روحانی مسیحی پنج قرن تمام در مشاجرات بیهوده خود علیه اسلام و قرآن از آن استفاده کرده‌اند. (۱۵)

این کار، چهار سال قبل از دومین جنگ صلیبی انجام گرفت و «بانیان» آن بطور صریح اعلام کردند که هدف آنها از این امر، تبلیغ علیه اسلام بوده است. (۱۶) و البته تا عصر رئسانس نیز همین وضع استمرار داشت.

ب- اسپانیایی: پس از ترجمه لاتین، نخستین ترجمه قرآن مجید به زبان اسپانیایی توسط ابراهام طلیطله‌ای A.ottoledo به دستور آلفونس دهم به عمل آمد، ولی این هم ترجمه کامل قرآن نبود، بلکه فقط ۷۰ سوره از قرآن مجید را شامل

* مجموعه بایلیاندر با مقدمه مارتین لوتر، در نرسه پومچلد چاپ شده است. رساله رده کاردینال نیکولاس کوسانی، بنام: Cribratio Alcorani نیز ضمیمه همین مجموعه است.

ولی کشیشان شایع کردند که هرکس دست به چاپ قرآن بزند و یا حتی نیت چاپ آن را داشته باشد، به مرگ جانکاه، پیش از اجل طبیعی خواهد مرد. (۱۸)

۵- هلندی: ترجمه هلندی قرآن مجید، با استناد به ترجمه آلمانی شوایگر در سال ۱۶۴۱ در هامبورگ عرضه شد! و بعدها، در سال ۱۶۸۱، بدون ذکر نام مترجم، منتشر گردید.

۶- فرانسه: در زبان فرانسه، آندره دوریه Andreere duryer که مدتها بعنوان کنسول فرانسه در اسلامبول و مصر بسر برده بود، نخستین ترجمه قرآن مجید را از روی متن عربی عرضه داشت که در سال ۱۶۴۷ در پاریس به چاپ رسید.

از این ترجمه تا سال ۱۷۷۵ چاپهای متعددی عرضه شد و به علت نزدیکی آن با متن اصلی قرآن، مورد استفاده ترجمه‌های بعدی اروپایی قرار گرفت.

لازم به تذکر است که همه چاپهای این ترجمه، شامل مقدمه‌ای تحت عنوان «چکیده‌ای از مذهب ترکها»؛ در باره اسلام می‌باشد.

۷- انگلیسی: علاوه بر ترجمه منتخب قرآن مجید که در سال ۱۵۱۵ م در لندن به چاپ رسید، در سال ۱۶۴۸ نخستین ترجمه کامل قرآن به زبان انگلیسی توسط الکساندر روس Alexander Ross از روی ترجمه «ریه» به عمل آمد.

ولی بعدها جورج سیل Gorge Sale به ترجمه قرآن بطور مستقیم و از روی متن عربی پرداخت، که در سال ۱۷۳۴ چاپ اول آن در لندن منتشر گردید و سپس بارها و بطور مکرر در آمریکا و انگلیس به چاپ رسید و مورد استفاده دیگر مترجمان در زبانهای اروپایی قرار گرفت.

می‌شد و همین ترجمه نیز مأخذ اصلی ترجمه نخستین قرآن به زبان فرانسه بود.

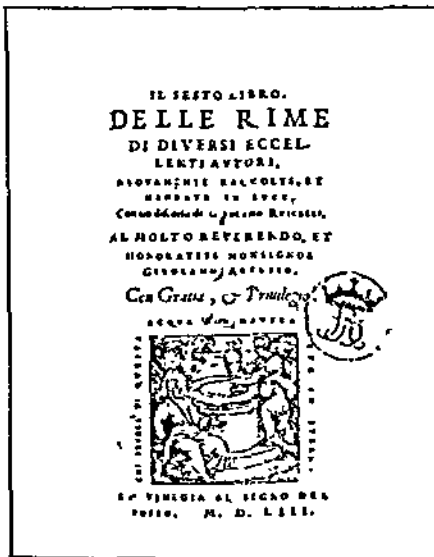
اما اولین ترجمه‌ای که از قرآن مجید، به زبان اسپانیایی، در سال ۱۸۴۴ در مادرید چاپ شد، ترجمه گربروبلس Gerber de Roblee بود.

ج- ایتالیایی: نخستین ترجمه کامل قرآن مجید در زبان اروپایی جدید، ترجمه آندره آ آربوابن Andrea Arrivabne به ایتالیایی بود که در سال ۱۹۴۷ م به عمل آمد. علی رغم ادعای ترجمه مستقیم از متن عربی، آشکار است که این ترجمه، باز نویسی همان متن تلخیص شده رابرت کتونی است که تعدادی نیز از تاریخ صدر اسلام و زندگی پیامبر اسلام را شامل است. (۱۷)

د- آلمانی: سولومون شوایگر SoloMon Schweigger واعظ کلیسای شهر «فراونن گیرشه» در نورنبرگ، از روی متن ایتالیایی، به ترجمه آلمانی قرآن پرداخت و بعنوان «قرآن ترکها»! برای بار دوم در سال ۱۶۱۶ م. به چاپ رسید...

اسلام می‌نماید. بطوری که جرج سیل با اشاره به این مورد می‌نویسد: در قرون متمادی اطلاعاتی که اروپاییان از اسلام و قرآن اخذ کرده بودند، از مجرای متعصبین مسیحی بود که بر مبنای اغراض و کینه‌توزی و تعصب نهاده شده و پر از بهتان و افترا بوده است که محسنات مسلمانان به کلی در بوت‌نسیان گذاشته شده و اگر بحثی از معایب آنان به میان می‌آمد گاهی را به اندازه کوهی با عظمت جلوه می‌دادند. (۱۹)

قرآن در هر زبان

اینها نمونه‌هایی از ترجمه‌هایی است که در اروپا، و عمدتاً زیر نظر پایها و پدران روحانی، برای مبارزه با اسلام انجام گرفته است. بررسی انگیزه‌های غیراخلاقی پدران روحانی یا همکاری استشراف یا استعمار، که تا عصر ما ادامه یافته از موضوع بحث این مقاله خارج است، ولی این امر به آن معنا نیست که صاحبان زور و زورتنویر، برای همیشه در کار خود موفق بوده‌اند.

البته نالیو Nallino اعتقاد دارد که مقدمه معروف سیل، با استفاده از نوشته‌های «ماراچی» تهیه شده است.

در باره ترجمه کشیش ماراچی

دومین ترجمه لاتین، بطور مستقیم از روی متن عربی، توسط کشیش لودوویکو ماراچی Ludovico Marracci انجام گرفت که در سال ۱۶۹۵ برای اولین بار تحت عنوان Alcorani Textus در «پادوا» منتشر شد که ترجمه همراه با متن و به اضافه یادداشتهای زیبای است که نشان می‌دهد «هدف وسیله را توجیه می‌کند!»، و چون ترجمه برای پدران روحانی تهیه شده، همراه با ردیه است. این ترجمه در سال ۱۶۹۱ م تحت عنوان: Prodomus ad Refutationem Alcorani در «رم» تجدید چاپ شد.

برای شناخت بیشتر ماهیت ترجمه «ماراچی» بی‌مناسبت نیست که از نظریه آریبری در این رابطه، آگاه شویم: «ماراچی، مترجم ایتالیایی، در سال ۱۶۹۸ متن عربی و ترجمه قرآن را به زبان لاتین منتشر کرد. ترجمه وی از منشأ تعصب و غرض سرچشمه می‌گیرد. او در ترجمه قرآن از کشیشان الهام می‌گرفت. ماراچی ترجمه خود را در شهر پادوا، در سال ۱۶۹۸ انجام داد. ولتر می‌گوید که ماراچی هرگز به شرق سفر نکرد. او یکی از کشیشان نزدیک و مقرب دربار پاپ انیوسان بود و اثر خود را به پادشاه مقدس رومی موسوم به «لئوپولد اول» اهداء کرد.

ماراچی در مقدمه ترجمه کتاب قرآن خویش، فصل مشبعی از اطلاعات و معلومات خود را در مورد اسلام و محمد (ص) به رشته تحریر درآورد که حکایت از غرض و تعصب و کینه دیرینه وی نسبت به

بسیار این کتاب را در سال ۱۳۶۴ هجری (۱۹۴۰ م) - نیم قرن پیش - منتشر ساختم که شامل دو موضوع عمده بود.

۱- فهرست ترجمه‌های قرآن در هر زبان، که تا آن تاریخ منتشر شده بود، با نام مترجم، تاریخ و محل چاپ آنها...

۲- نقل نمونه‌ای از ترجمه نخستین سوره قرآن - فاتحه - در هر یک از زبانها. البته در این کتاب اصول کلی کتابشناسی توصیفی مراعات شده است.

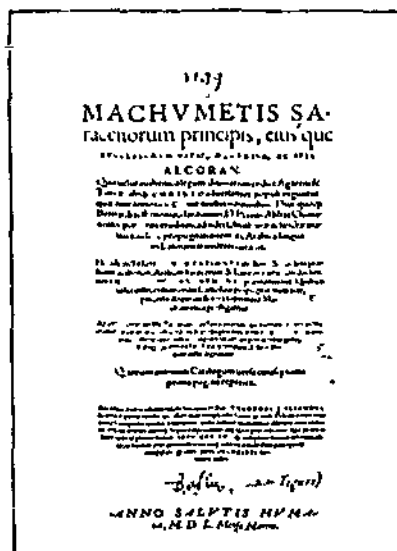
وی سپس ادامه داد: من در نخستین چاپ کتاب، شرح ترجمه قرآن به ۲۳ زبان و در چاپ دوم به ۴۳ زبان و در چاپ سوم به ۶۷ زبان از زبانهای دنیا را آورده بودم و اکنون با ایلوگرافی Bibliography کاملتری را درباره قرآن آماده کرده‌ام که در آن بیش از صد نوع ترجمه قرآن به بیش از صد زبان را معرفی کرده‌ام و امیدوارم که این متن تکمیل شده کتاب را بمناسبت چهاردهمین قرن نزول قرآن منتشر سازم.

* دکتر حمیدالله شخصیت علمی اسلامی برجستهای است که سالیان دراز در غرب به نشر اندیشه اسلامی پرداخته است. وی که به زبانهای: اردو، هندی، آلمانی، فارسی، انگلیسی، فرانسه و عربی تسلط کامل دارد، دارای آثار محققانهای است که از آن جمله است: ترجمه کامل قرآن مجید به زبان فرانسه، رسول اکرم در میدان جنگ - ترجمه مرحوم سید غلامرضا سعیدی - قرآن در هر زبان، و مجموعه «الوثائق السیاسیه» که به فارسی نیز ترجمه شده است.

وی در مقدمه چاپ هشتم قرآن مجید به زبان فرانسه، ۸۶ نوع ترجمه به زبان انگلیسی را با مشخصات کامل ذکر می‌کند، ولی در نامهای که بعد از آن به اینجانب نوشته‌اند، این تعداد را هم اکنون بالغ بر یک صد نوع می‌داند (قرآن مجید، به زبان عربی و انگلیسی، چاپ رم، ایتالیا، ۱۹۸۴ م، مقدمه نگارنده، صفحه ۳).

در عصر ما افراد و پژوهشگران بی‌غرضی نیز یافت شده‌اند که به دنبال شناخت حقیقت و با در راه ایجاد تفاهم جهانی و شناساندن ماهیت دعوت پیامبر اکرم (ص) به ترجمه و نشر قرآن به زبانهای اروپایی پرداخته‌اند.

دکتر محمد حمید الله حیدر آبادی* - استاد اسبق دانشگاه‌های «حیدر آبا» و «سوربن» - و «اسلامبول» - در دیداری که نگارنده در سال ۱۳۴۷ شمسی در پاریس با وی داشتم می‌گفت:

قرآن مجید تاکنون به بیش از صد زبان در سراسر جهان ترجمه شده است و در برخی از زبانها، دهها بار توسط مترجمین متعدد ترجمه گردیده است. برای نمونه می‌توان گفت که در زبان انگلیسی قرآن مجید بیش از پنجاه بار و در زبان لاتین بیش از چهل بار ترجمه شده است و من برای معرفی این ترجمهها کتابی نوشته‌ام به نام قرآن در هر زبان: Quran in Every Language که چندین بار در حیدرآباد چاپ شده است.

دکتر حمید الله سپس گفت: من برای نخستین

ترجمه‌های قرآن به زبانهای اروپایی آورده‌ام.^(۲۰) آخرین تحقیقات ایشان، نشان می‌دهند که هم‌اکنون قرآن مجید به بیش از ۱۲۰ زبان در جهان ترجمه شده و از این میان در زبانهای اروپایی بالغ به ۴۴ زبان و گویش محلی اروپایی ترجمه و چاپ شده است.

این تحقیق با شرح لازم در مقدمه آخرین چاپ ترجمه وی از قرآن مجید به زبان فرانسه، آمده است که برای تکمیل این بحث، ترجمه و نقل آن- به شکل جدول زیر، مناسبت خواهد بود.

دکتر حمیدالله گفت: در سال ۱۹۵۹ میلادی موفق شدم که قرآن را به زبان فرانسه ترجمه کنم و نخستین چاپ آن در دوازده هزار جلد منتشر شد که بلافاصله نسخه‌های آن در عرض دو هفته نایاب گشت و سپس در همان سال در پانزده هزار نسخه تجدید چاپ شد که تا آخر همان سال نسخه‌های آن نیز تمام شد و هم‌اکنون این ترجمه برای بار سوم چاپ می‌شود. من در این ترجمه مقدمه‌های درباره: تاریخ تدوین قرآن مجید، و چگونگی محفوظ ماندن آن از هر گونه تحریف و دستبرد در طول قرن‌ها، و همچنین فهرستی از

جدول ترجمه‌های قرآن به زبانهای معروف اروپایی و گویشهای محلی

توضیحات	تعداد ترجمه‌ها	زبان
ریشه هلندی-آلمانی دارد و در افریقای جنوبی، مورد استفاده است	۵	۱) افریقانی Afrikaan
اسپانیولی	۴	۲) آلبانی
	۳۶	۳) خمیادو
	۴۶	۴) آلمانی
مجموعه ترجمه‌ها در انگلیس، امریکا و کشورهای اسلامی	۸۶	۵) انگلیسی
اسپانیولی	۱	۶) آراگونی
منطقه‌ای زیر نفوذ اسپانیا	۱	۷) یاسکی
زبان معروف چکسلواکی	۵	۸) پوهیمی
مناطق مسلمان نشین یوگسلاوی	۷	۹) بوسته‌سربی
زبان محلی یکی از استانهای فرانسه	۲	۱۰) برتون Breton
	۲	۱۱) بلغاری
زبان هلانندیهای مقیم شمال شرقی اسپانیا	۲	۱۲) کاتالانی Catalan
زبان اطراف رودخانه دانوب	۴	۱۳) دانوبی
	۱۹	۱۴) اسپانیایی
زبان بین‌المللی معروف	۵	۱۵) اسپرانتو
	۱	۱۶) استونی
	۲	۱۷) فنلاندی

بقیه جدول ترجمه‌های قرآن به زبانهای معروف اروپایی و...

توضیحات	تعداد ترجمه‌ها	زبان	
ترجمه‌ها توسط فرانسویها و مسلمانان قسمتی از خاک انگلستان	۳۶	۱۸) فرانسه	
	۱	۱۹) گالیک Gaelic	
	۵	۲۰) یونانی	
	۷	۲۱) هلندی	
	۶	۲۲) مجارستانی	
	۲	۲۳) ایرلندی	
	۱	۲۴) ایسلندی	
	۱۲	۲۵) ایتالیایی	
	۴۳	۲۶) لاتین	
	۱	۲۷) لیتوانی	
	۲	۲۸) نروژی	
	لهجه محلی نروژی	۱	۲۹) لاپلاندی Laplandi
		۳	۳۰) فلاتی Platt
منطقه‌ای از آلمان	۶	۳۱) لهستانی	
	۶	۳۲) پرتغالی	
زبان مردم منطقه‌ای از فرانسه	۱	۳۳) پرووانسی Provenç	
	۱	۳۴) رومانشی Romansch	
زبان بخشی از سویس (چهارمین زبان سویسیها)	۱	۳۵) رومانی	
	۱۱	۳۶) روسی	
زبان مردم بخشی از چکسلواکی	۱	۳۷) اسلوانی Slovene	
	۶	۳۸) سوئدی	
ترجمه ترکی با حروف لاتین	۳۳	۳۹) ترکی	
		۴۰) فینویس Finnois	
بخشی از فنلاند	۱	۴۱) فریزین Frison	
گوشی در اروپای غربی	۳	۴۲) جدش [یدش] Jiddisch	
زبان یهودی-آلمانی که قرار بود جانشین زبان عبری شود، از نیمه دوم قرن ۱۸ احضاراً	۱	۴۳) لولاندز Lowlandais	
			زبان یهودیان اروپای شرقی شده.
زبانی در میان مردم لوکزامبورگ، هلند، بلژیک و فرانسه.	۱	۴۴) ولاپوک Volapuk ^(۲۱)	
زبانی که توسط کمیشی در ۱۸۸۰ در جنوب آلمان ابداع شد و مرکب از لغات انگلیسی-لاتینی بود.	۱		

یادداشتها:

- ۱ - المیسوط، سرخسی - شمس الاثمه - چاپ بیروت ۱۹۷۹ م، دارالمعرفه، ج ۱، ص ۳۷، مقاله «ترجم القرآن الکریم الی اللغات الاجنبیه»، دکتر محمد حمیدالله حیدرآبادی، المجله العربیة، شماره ۴، ص ۲۵، مورخ ۱۹۷۷ م.
- ۲ - نشریه «تحقیقات اسلامی»، سال دوم، شماره ۱، ۱۳۶۶، مقاله «ترجمه‌های موجود قرآن کریم به زبانهای گوناگون» ج. د - پیرسن، ص ۱.
- ۳ - برای تفصیل مراجعه شود به: الطبقات الکبری، ابن سعد، ج ۱، ص ۳۵۸، الاصابه، العسقلانی، چاپ مصر، ص ۵۶۱، «مجموعه الوثائق السیاسیه للمهد النبوی، والخلافة الراشده»، دکتر محمد حمیدالله، چاپ بیروت، ص ۸۶ و ۸۷ (این کتاب توسط دکتر مهدوی دامغانی به فارسی ترجمه و تحت عنوان «وثائق» چاپ شده است)
- ۴ - مکاتیب الرسول، استاد علی احمدی میانجی، از محققین حوزه علمیه قم، چاپ سوم ۱۳۶۳ ج ۱، ص ۱۰۹ و ۱۶۹.
- ۵ - به مدارک ذکر شده در شماره ۳ مراجعه شود.
- ۶ - الاصابه، العسقلانی، ص ۵۶۱، مکاتیب الرسول، ج ۱، ص ۲۱.
- ۷ - المیسوط، ج ۱، ص ۳۷، الکشاف، زمخشری، ص ۲۴۵.
- ۸ - دائره المعارف قرآن، دکتر محمد جعفر اسلامی ترجمه «الاتقان» جلال الدین سیوطی، ج ۲، ص ۳۶۶، چاپ اول، ۱۳۶۳.
- ۹ - نشریه تحقیقات اسلامی، سال دوم شماره ۱، ص ۱ و ۲.
- ۱۰ - ترجمه القرآن و تصوص العلماء، شیخ محمود شلتوت، چاپ قاهره، ص ۱۲۳ - ۱۳۴.
- برای آگاهی از دیدگاه موافقان ترجمه رجوع شود به: بحث «فی ترجمه القرآن الکریم و احکامها» شیخ مصطفی المرافی، «الادله العلمیه فی جواز ترجمه معانی القرآن الی اللغات الاجنبیه» محمد فرید و جدی. ونیز در مورد آراء مخالفان مراجعه شود به: «ترجمه القرآن الکریم غرض للسیاسه و فتنه فی الدین» ادیب محمد هیادی «القول السوید فی حکم ترجمه القرآن المجید» محمد مصطفی الشاطر. و در زبان فارسی، برای اطلاع از نظرات طرفین، مراجعه شود به کتاب «تاریخ قرآن» شادروان استاد محمود رامیار، چاپ دوم ص ۶۴۸ - ۶۵۲.
- ۱۱ - تاریخ القرآن، ابو عبدالله زنجانی، چاپ قاهره، ص ۶۹، ۱۳۵۴ ه - ۱۹۳۵ م - (در ترجمه فارسی این کتاب،
- مترجم نام ۱۵ خاورشناس معروف که قرآن و بعضی از تفاسیر را ترجمه یا چاپ کرده‌اند، ذکر کرده است. رجوع شود به: تاریخ قرآن ترجمه ابوالقاسم سحاب، چاپ تبریز، ۱۳۴۱، ص ۱۲۳-۱۲۷ این کتاب با مقدمه و شرح زندگی مؤلف و مترجم، به همت محقق عالیقدر، مرحوم واعظ چرندابی چاپ شده است.
- ۱۲ - محمد خاتم پیامبران، ج ۲، صفحه ۲۱۸-۲۲۰، چاپ اول، ۱۳۴۸ مقاله مرحوم مجتبی مینوی (نشریه حسینیه ارشاد، زیر نظر استاد شهید مرتضی مطهری).
- ۱۳ - مقدمه عربی «بیبلوگرافی جهانی» ترجمه‌های قرآن، دکتر اکمل الدین احسان اوغلو، چاپ استانبول، ترکیه، ص ۲۵، (در متن اصلی کتاب ص ۲۸۵ هم در ذیل معرفی قرآن شماره ۱۰۳۲ به این امر تأکید شده است).
- ۱۴ - تحقیقات اسلامی، سال دوم، شماره ۱، مقاله ج-د پیرسن، ص ۶.
- ۱۵ - در آستانه قرآن، مقدمه رؤی بلاش بر قرآن مجید، ترجمه دکتر محمود رامیار، چاپ دوم، ۱۳۶۵، ص ۲۹۳ و ۲۹۴.
- ۱۶ - تاریخ قرآن، دکتر محمود رامیار، چاپ دوم، ۱۳۶۲، صفحه ۶۵۴.
- ۱۷ - تاریخ قرآن، رامیار، ص ۶۵۵، تحقیقات اسلامی ص ۷، در آستانه قرآن، ص ۲۹۳.
- ۱۸ - دائره المعارف قرآن کریم، گردآوری شیخ حسن سمید، ج ۱، چاپ تهران ۱۴۰۶ ه، ص ۲۳، قرآن و ترجمه‌های آن از محمد یوسف اریکسون - و دکتر محمد علی نجفی.
- ۱۹ - تاریخ سیر ترجمه قرآن در اروپا و آسیا، ترجمه واقتباس: جواد سلماسی‌زاده، چاپ تهران، ۱۳۴۲، ص ۸۶ (این کتاب که ظاهراً تنها کتاب به زبان فارسی در این زمینه است، دارای نواقصی است که ای کاش مترجم محترم آن به تکمیل آن می‌پرداخت و خلایی را پر می‌کرد).
- ۲۰ - در مصاحبه‌های دکتر حمیدالله با مطبوعات اسلامی، از جمله هفته نامه «رادیسانس» چاپ دهلی نو و ماهنامه «المسلمون» چاپ ژنو، این مطلب آمده است
- ۲۱ - برای تفصیل رجوع شود به مقدمه دکتر حمیدالله بر ترجمه قرآن مجید به زبان فرانسه LESAIN CORAN چاپ هشتم، بیروت، آنکارا، دارالهلل، ۱۹۷۳ م، ص ۱